

Mens en Wereld

Toen ik nog op school was, bracht ik ieder jaar de grote vakantie door bij mijn grootouders op Schouwen-Duiveland. Dat was op zichzelf wel fijn, maar er was één ding, waar ik weken van tevoren al tegenop zag en waarom ik me de laatste avond thuis, in bed, heel verdrietig in slaap hield, dat was de reis. Die afschuwelijke reis erheen, die ik zo haatte, dat ik er de hele heerlijke vakantie wel voor had willen geven, als ik had mogen thuisblijven.

Tot Rotterdam ging het wel en door de stad heen was ook niet naar, maar aan de overkant van de Maasbrug, daar begon de ellende. Vandaar vertrok om vijf uur de stoomtram naar Numansdorp. Later was het een elektrisch gevaarte en nog later zullen er wel bussen voor in de plaats gekomen zijn, maar in mijn aller-erste herinnering was het een doordringend gillend monster, waar dikke roetwolken aan ontstegen. De conducteur blies nog op een koperen toeter en net als je dacht, dat je opschoot, reed het ondier weer hele stukken achteruit, om vaart te zetten voor een helling, geloof ik. Binnen schudde het zo, dat soms de koffers uit het bagagenet tuimelden op de hoofden van de passagiers, die, als verschrompde opsprongen, zelf languit in het rimpelende terechtkwamen, omdat de tram, die nu een bocht omscheurde. Het was een heel gevaar om de slachtoffers weer op hun plaats te krijgen en schoon te kloppen, waarbij de bus ook nog wel eens de kans liepen, zelf het evenwicht te verliezen. Dat werd dan helemaal een onontwarbare chaos en als er bovendien dan nog, omdat het warm was en de ramen openstonden, iemands hoed naar buiten wegd, dan voelde ik me oneindig zwaar en droef worden.

Na de tram kwam de boot, een paar uur lang, daarna tot slot nog een fikse wandeling van een klein half uur en dan waren we thuis bij mijn grootouders. Omdat ik haast in elkaar zakke van moeheid, gaven ze me, om bij te komen, een grote beker warme vette chocolademelk, want stadskinderen zijn altijd ondervoed en daar moet je onmiddellijk wat aan doen. Ik werd er doodmisselijk van en voelde me ellendig.

Onlangs zijn we er weer geweest. In twee uur waren we er. De kinderen snapt niets van mijn enthousiasme. Wat weet het atoom- en ruimtevaarttijdperk ook nog van de stoomtram! 't Is een andere wereld.

't Was er mooi geworden. Alleen, dit haventje bestaat niet meer. Ongeruimd, om plaats te maken voor een grotere. Dat vond ik wel jammer, maar ja, je kunt niet alles hebben.

10 december: dag der mensenrechten

DE 10e december werd door de V.N. tot dag der mensenrechten verklaard, omdat op die dag in 1948 door de Algemene Vergadering de moderne rechtenverklaring werd aangenomen. Sedertdien zijn er niet onaanzienlijke vorderingen gemaakt om die rechten op te nemen in het positieve recht der staten en ook is er, door de Europese partners van het Verenigd Europa, een Europees hof van justitie gesticht, dat zich bezig houdt met de klachten van regeringen of instanties, dat mensenrechten geschonden zijn. Het onderzoekt ook de klachten van individuen over het schenden van een grondrecht.

De rechtenverklaring van de V.N. is een vervolg op de Amerikaanse onafhankelijkheidsverklaring van 1776 en de Verklaring van de rechten van de mens en de burger van 1789, in de Franse Revolutie opgesteld, maar zij werd nu aangevuld met sociale rechten, wier gemis eveneens een inbreuk waren op de menselijke waardigheid. Want dat is het punt: de rechten zijn de beschermers van de waarde van de mens, die onaantastbaar moet zijn en door geen staat, kerk, partij of particulier beledigd mag worden.

Sterk staat de moderne rechtenverklaring als een waarschuwing aan allen in de wereld die willen discrimineren, zwak staat de rechtenverklaring omdat er geen sancties zijn op het niet naleven van de rechten, en zwak ook, omdat het begrip menselijke waardigheid een crisis doormaakt.

Wie in een benauwde atmosfeer verkeert verlangt naar frisse lucht, wie onvrij is verlangt naar vrijheid. Wie frisse lucht heeft verlangt naar andere dingen, wie vrij is richt zijn verlangens op andere zaken.

De rechten van de mens zijn in de achttiende eeuw ontstaan uit de derde stand: handelaars, plantagebezitters, juristen en andere intellectuelen, die geen vrijheid kenden in de zin van een volwaardig burgerschap in een democratisch geregeerde staat. Zij moesten gehoorzamen en belasting betalen. Zij waren het, die het absolutisme ten val brachten en die rechten procla-

meerden. Zij verklaarden, dat deze moesten gelden voor iedereen ter wereld maar zij waren degenen, die er voorlopig zij bij sponnen. Ter Braak schrijft ergens, dat het geheel der mensenrechten voor hem niets anders was dan 'de middenstand die gelijk wil hebben'.

Dat de vierde stand in de eerste plaats behoefte had aan een verbetering van zijn sociale positie en niet zo erg warm liep voor het recht op bezit – want bezit was er niet – heeft gemaakt, dat de negentiende eeuw en een deel van de twintigste wel de mensenrechten in de grondwetten heeft opgenomen, maar dat het aanvankelijk enthousiasme verloren ging, omdat het vanzelfsprekend werd voor velen en nietszeggend voor anderen.

DE Duitse en Japanse overheersing heeft ons nog eens goed duidelijk gemaakt, dat die vanzelfsprekendheid niet zo erg vanzelf sprak. Uit de nieuwe impuls, na de gewonnen oorlog, kwam voort de nieuwe rechtenverklaring, mondiaal, als een ondermijnende macht voor de nationale staten. Maar wij zien na de oorlog het verschijnsel, dat juist vele nieuwe, vrije staten en vele oude nationalistisch worden of weer worden en daarom staan de mensenrechten bepaald zwak. Alles wordt gezien als een interne aangelegenheid en niemand heeft daar iets mee te maken, zeggen de nationalistische regeringen. De strijd in de wereld gaat niet alleen tussen de stelsels en landen van vóór en achter de gordijnen – ijzer en bamboe – maar gaat over het gezag van de algemene mensenrechten tegen de nationalistische bekrompenheden.

De zijde der mensenrechten wordt dan nog eens extra verzwakt omdat zovelen de mens – zichzelf inclusief – niet een wezen met waardigheid achten en geen prijs stellen op dit etiket. Aan welk front humanisten, over de gehele wereld, strijden is niet moeilijk te raden. Daarom zal de dag van 10 december voor hen opnieuw een dag zijn om zich te bezinnen op de problemen van het menswaardig bestaan.

B.

**Uitgave van het Humanistisch Verbond – Verschijnt om de veertien dagen
20e jaargang no 22 – 27 november 1965**

Kritisch allerlei

door Ad Interim

PATER van Kilsdonk sj. mag weer spreken en schrijven over de structuur en het bestuur van de roomskatholieke kerk. Hij heeft kort geleden een gesprek gehad met zijn (nieuwe) pater-generaal Pedro Arrupe. Het resultaat was de 'basis voor het herstelde vertrouwen' in pater Van Kilsdonk. De Amsterdamse studentenmoderator ('geestelijk raadsman') kwam in september 1962 in het nieuws, omdat hij het had bestaan tijdens de jaarlijkse Adelbertlanddag de Romeinse curie aan te vallen, ja zelfs te zeggen dat 'intellectuelen (die curie) als een toonbeeld van geestelijke terreur zien'. Pater-generaal Jansen maakte hem toen monddood. Nu mag hij zich weer publiekelijk uiten. Zou pater Arrupe, anders dan zijn voorganger Jansen, voorstander zijn van volkomen vrije meningsuiting? Dat lijkt er niet op, want wij signaleerden nog kortgeleden (M. en W. 16 okt.), dat diezelfde Arrupe het atheïsme 'een nieuw goddeloos genootschap' noemde, 'dat overal in de wereld doordringt' en waarvan Arrupe zich kennelijk de grote tegenstander waant.

NEEN, er schijnt heel wat anders te zijn dat Arrupe genoodzaakt heeft het standpunt t.a.v. pater Van Kilsdonk te wijzigen. De aandachtige krantelezer weet, dat ook Arrupe's opvattingen in de Nederlandse provincie der jezuïten weinig instemming vinden. En dat is wel zacht gezegd, menen wij, als men leest wat de Nederlandse pater-provinciaal J. Terpstra sj. tijdens een reünie van oud-leerlingen van het Nijmeegse Canisiuscollege heeft betoogd. Volgens een verslag in het (r.k.) Centrum van 2 november letterlijk:

'Ik kan u verzekeren dat ik de recente uitspraken van P. Arrupe niet opvat als richtlijnen en orders aan onze Nederlandse jezuïtenprovincie, en het zou mij erg verbazen als een van mijn medebroeders dat wel deed.' Dat is duidelijke taal die vermoedelijk ook de sleutel bevat waarmee de geestelijke kerker, waarin pater Van Kilsdonk ruim drie jaar was opgesloten, kon worden geopend.

FANATISME leidt altijd tot onverdraagzaamheid. Nu ligt weer een van oogkleppen voorziene hervormde dominee overhoop met zijn gemeente. Vrijwel alle functionarissen van de N.H. gemeente in het Drentse dorp Zuidwolde hebben er de brui aan gegeven, omdat 'hun' predikant ds. W. Leegsma zijn rechtzinnig stempel op alle gemeenteleden wil zetten. Hij stichtte enkele jaren geleden, 'tegen de wil van een zeer groot aantal hervormden in het dorp, een hervormde lagere

school waarvoor hij fel ijvert' (Algemeen Handelsblad van 11 nov.). En ds. Leegsma wil alleen de kinderen dopen van hen, die regelmatig in de kerk komen, terwijl de kerkeraad op het standpunt staat dat de kinderen van de bijna 2000 doopleden zonder meer gedoopt moeten worden. Omdat kennelijk geen redelijk gesprek met ds. Leegsma mogelijk is, hebben vrijwel alle ouderlingen, diakenen en kerkvoogden hun functies opgegeven. Als ds. Leegsma zo onverdraagzaam staat tegenover zijn geestverwanten, hoe zal dan wel z'n houding zijn tegenover andersdenkenden?

WIJ denken wel eens: 'ze' leren het nooit. En die 'ze' zijn dan vele (let wel: niet alle!) Duitsers. Bedroevend is het vooral te lezen, dat ook in Duitse onderwijskringen het nazidom nog altijd broerig leeft. In Hannover heeft een leraar in zijn klassen het nazisme verdedigd en ter 'illustratie' van zijn onwijze uitspraken grammofoonplaten met toespraken van Hitler gedraaid. In Buesum (Sleeswijk-Holstein) zijn enkele weken geleden twee leraren en een lerares geschorst, omdat zij Hitlers heerlijkheden aanprezen. Nu is opvoeding een moeilijke zaak, zeker de opvoeding van geestelijk zo zwaar gekneusde lieden als nationaal-socialisten. Maar dat dergelijke mensen op de Duitse jeugd worden losgelaten is moeilijk aanvaardbaar. Gelukkig ook volgens hen, die deze 'opvoeders' aan de kant zetten.

ER lopen in Duitsland nog meer gevaarlijke mensen rond. Bewijs? Wie is eigenlijk op de onzalige gedachte gekomen om Goebbels propagandafilms weer in de Duitse bioscopen te gaan vertonen? Het Algemeen Handelsblad meldde, dat 'Kolberg' – het beruchtste produkt van Goebbels' troetelkind Veit Harlan – weer in roulatie is gebracht. De film werd gemaakt, om het Duitse volk 'tot het uiterste heldendom, tot het vechten tot de laatste man, op te zwepen', zoals de Bonn'se correspondent van het A.H. schreef. Diezelfde heer Harlan maakte ook de super-antisemitische film 'Jud Süß'. Over zijn geestesgesteldheid lijkt ons ieder nader commentaar overbodig. Over de hervertoning van zijn gevaarlijke produkten is ook in Duitsland – gelukkig – het laatste woord lang niet gesproken.

LIMBURG geldt als een van de provincies 'beneden de Moerdijk', waar de humor weliger bloeit dan 'er boven'. Je zou het niet zeggen als je kennis neemt van de beslissing van Venray's burgemeester Custers, die een reclame-affiche (voor een liefdadigheidsweek) ver-

bood omdat er een goedmoedige caricatuur van hemzelf op voorkwam. Beter dan tekenaar Frans Jansen maakte mr. Custers zich, door zijn besluit, belachelijk. Toen wij Jansens prent gereproduceerd zagen in Het Parool van 6 november dachten wij: 'Hij (Custers) staat er geflatteerd op'. Nu staat hij er gekleurd op...

KAPELAAN Schrouff uit Simpelveld heeft stevige benen, anders had hij de wielervedstrijd voor notabelen in zijn dorp niet kunnen winnen. En wat nog meer zegt: z'n benen zijn zó sterk dat zij de weelde van Tanny Meyers kunnen dragen. Kapelaan Schrouff zal voor deze bijzondere krachttoer geïnspireerd zijn door Schiller's regels *'Seid umschlungen, Millionen! Diesen Kuss der ganzen Welt'*, want wás diezelfde Tanny niet tot Miss Universe 1965 gekozen? Die kus heeft hard en lang nageklonken in de Limburgse bladen. Zeker na de Custers-historie tot onze vreugde: er leeft toch wel zoveel humor bij onze zuiderlingen, dat de meeste ingezonden-stukken-schrijvers het vóór de kapelaan en zijn spontane kus, tēgen de verbolgen Belgische pastoor Brouwers hebben opgenomen. Dit voorval heeft ons toch weer verzoend met de veel verkondigde opvatting, dat er geen vrolijker volkje zou bestaan dan de Limburgers.

HET bestuur van 'Nephrofarm' – de Ned. Ver. van Fabrikanten van Pharmaceutische Produkten – heeft geen behoefte aan televisiereclame, meldt het Utrechtsch Nieuwsblad van 11 november. De vereniging is er 'gelet op haar medeverantwoordelijkheid ten opzichte van de volksgezondheid' zelfs tegen gekant. Een verheugend geluid, juist van fabrikant-

tenzijde. Men heeft daar de Thalidomide-les goed begrepen. Nooit tevoren heeft de medicus over zo'n ontzaglijk arsenaal van medicamenten beschikt tegen velerlei ziekten, maar ook: nooit tevoren heeft hij daardoor zo diep kunnen ingrijpen in subtiele biologische processen. Er zijn geneesmiddelen in de handel die – krachtens de wet op de geneesmiddelenvoorziening – uitsluitend door artsen toegepast mogen worden omdat zij bij onoordeelkundig gebruik een gevaar voor de volksgezondheid kunnen betekenen. Ook het (zognaamd) minder gevaarlijke, 'populaire' medicijn kán in handen van onbevoegden ernstige afwijkingen veroorzaken. Reclame via het massa-medium bij uitstek, de televisie, zou het verbruik van die 'ongevaarlijke' geneesmiddelen stellig stimuleren, en dat is onder de huidige omstandigheden minder gewenst.

DE grote technische vindingen van deze tijd kunnen ons leven verrijken, maar ze maken ons ook steeds meer afhankelijk van onze eigen scheppingen. We hebben dat weer ervaren door de elektriciteitsstoring in de Verenigde Staten en Canada. Er moet maar één kabel doorbranden en het leven van miljoenen mensen wordt grondig verstoord. Waarmee we niet willen pleiten voor 'terugkeer naar de natuur'... De Amerikaanse 'opstand der dingen' heeft weinig ernstige gevolgen gehad, maar wat zou er gebeuren als wij ons lot geheel in handen legden van computers en atoomcentrales, de dromen van science-fiction-schrijvers werkelijkheid werden en de machines een eigen, opstandig leven gingen leiden? Fantasie, zult u zeggen. Dat beweerde men ook van Jules Verne's verhalen...

*Zo keer ik weer tot U, die me alles zijt,
En leg mijn liefde, al wat ik heb en ben,
Opnieuw aan uwe voeten en beken
U ál mijn dwalingen en ál mijn strijd.*

*Ik toon u ál mijn zwakheid, – ik belijd
Hoe 'k in mijzelfen mijne liefde schen
Haast iedren dag en mij gestaag ontwen
Aan u te denken, wien 'k ben toegewijd.*

*Zo keer ik weer tot u en nogmaals ding
Ik om uw liefde, al waar' het duizend malen,
En vol van liefde wordt mijn rijk verhaal; –*

*Want al wie in der liefde wisseling
Niet zeventig maal zeven maal zal dwalen,
Ontvangt niet zeventig maal zeven maal.*

Albert Verwey

No. 35 van de cyclus 'Van de liefde die vriendschap heet' uit de bundel 'Jeugdpoëzie'.

No 22 - 27 november 1965

Verheugende groei van Humanitas

HUMANITAS – de Nederlandse vereniging voor maatschappelijk werk – heeft rond 22.500 leden. Een vierde deel ervan is alleen al ingeschreven bij de afdeling Rotterdam: 5600. Deze cijfers kon prof. mr. A. D. Belinfante, voorzitter van Humanitas, bekend maken tijdens het twee-jaarlijks congres, dat op zaterdag 30 en zondag 31 oktober in Hilversum is gehouden.

Naast het huishoudelijke gedeelte, dat zondag in behandeling kwam, is vooral veel aandacht besteed aan vijf discussie-nota's die aan het congres werden gepresenteerd onder de verzameltitel 'Humanitas in maatschappij en samenleving'.

In de eerste nota – van de hand van prof. Belinfante – is onder de titel 'De plaats van het particulier initiatief in de Nederlandse samenleving' een beschouwing gewijd aan de verandering die er is gekomen in de verhouding tussen overheid en particulier initiatief in het maatschappelijk werk. Prof. Belinfante verdedigt in zijn bijdrage o.a. de stelling dat een spreiding van verantwoordelijkheden een voorwaarde is voor het gezond functioneren van een democratische samenleving.

Op grond van deze en andere overwegingen komt hij tot de uitspraak dat er in de uitvoering van het maatschappelijk werk een belangrijke taak blijft bestaan voor het z.g. particulier initiatief en dat subsidiëring door de overheid van dit particulier initiatief niet alleen noodzakelijk is om bepaalde voorzieningen in de samenleving te realiseren, maar ook een belangrijke steun betekent voor het democratische beginsel waarop onze samenleving berust.

Voorts stelt hij in zijn nota dat 100 pct. subsidie voor activiteiten, die door het particulier initiatief worden uitgevoerd, principieel aanvaardbaar is wanneer het de uitvoering van taken betreft die anders door de overheid ter hand zouden moeten worden genomen.

In de tweede nota – van mr. W. G. Verkruijsen, hoofdbestuurder van Humanitas – wordt onder de titel 'Subsidiëring als middel tot bestuur' een aantal aspecten belicht van de subsidiëring van het maatschappelijk werk. Een onderwerp dat direct samenhangt met de nota van prof. Belinfante, omdat subsidiëring in de praktijk het instrument is waarmee de verhouding tussen overheid en particulier initiatief wordt geregeld. T. van Grootheest, directeur van Humanitas en secretaris van het hoofdbestuur, schreef de derde nota getiteld 'De plaats van Humanitas in het particulier initiatief'. Hij gaat in op de veranderende verhoudingen en opvattingen, die er in de verschillende kringen van ons volk zijn waar te nemen en waarvan invloed zal uitgaan op de organisatorische verhoudingen in het maatschappelijk werk. De vraag, die in deze nota vooral aan de orde komt is: hoe bepaalt Humanitas zijn houding tegenover deze veranderingen en van welke gezichtspunten uit. De heer Van Grootheest stelt dat er een proces van geestelijke ontzuiling aan de gang is en dat dit de mogelijkheid opent tot een verdergaande organisatorische ontzuiling.

De vierde nota – geschreven door drs. P. Albarda, staf-medewerker van het Centraal bureau van Humanitas – is getiteld 'Sociale dienstver-

lening'. Met deze nota is een poging ondernomen meer duidelijkheid te verschaffen in de plaats en functie van het maatschappelijk werk, in het bijzonder ten opzichte van andere maatschappelijke voorzieningen. Deze verduidelijking is nodig wanneer men wil komen tot een zinvol overleg en tot een zodanige samenwerking dat de verschillende voorzieningen optimaal kunnen functioneren.

De vijfde nota is voorbereid door mej. dra. R. A. E. Zijlman, eveneens staf-functionaris van het centraal bureau van Humanitas. Zij werpt in haar nota een aantal vragen op op het terrein van de organisatorische structuur van Humanitas, met name deze: Kan Humanitas bij alle werkvormen, die het verricht, de afdeling nog wel zien als het meest geëigende kader voor de uitvoering van het werk? Zij komt tot de conclusie dat voor verschillende werkvormen territoriale schaalvergroting noodzakelijk is om tot een doelmatige uitvoering van het werk te komen.

HET hoofdbestuur van Humanitas heeft deze onderwerpen aan de orde gesteld omdat het van mening was, dat het vraagstukken zijn die in de komende jaren de volle aandacht binnen de vereniging moeten krijgen. Het is bij de groepsdiscussies en de daaropvolgende discussie in pleno met het forum wel gebleken dat deze onderwerpen inderdaad in de vereniging leven. Vanzelfsprekend verwachtte niemand, dat op alle vragen die werden opgeworpen nu ook een afdoend antwoord kon worden gegeven. Het congres besloot, dat in de Verenigingsraad verschillende van deze onderwerpen opnieuw aan

de orde zullen komen doch dat in de tussentijd een brochure zal worden uitgegeven die, naast de vijf artikelen, ook een samenvatting zal bevatten van de groepsdiscussies, en de discussie met het forum.

Hoewel er misschien gesteld kan worden, dat de behandeling van deze vijf nota's de hoofdschotel van het congres vormde, wil dit niet zeggen dat er geen andere belangrijke zaken te vermelden zijn. In de eerste plaats heeft de voorzitter, prof. Belinfante, in zijn openingsrede nog eens, verduidelijkt, zijn visie gegeven over de plaats van de vrijwilliger in het maatschappelijk werk, zich daarbij stellend op het standpunt, dat de menselijke solidariteit het best tot uiting kan komen door de actieve deelneming van de burgers in het maatschappelijk werk, hetzij als mede-uitvoerders van dit werk, hetzij als voor dit werk verantwoordelijke bestuursleden.

Naast het strikt huishoudelijke gedeelte, dat zoals gemeld op zondag werd behandeld, kwamen ook nog aan de orde twee rapporten, één van de organisatie-commissie die door het vorige congres was ingesteld en één van de commissie Jeugd- en Buurthuiswerk, in welke laatste nota een beleids standpunt werd neergelegd, dat door het congres werd aanvaard. Het rapport van de organisatie-commissie zal nog een verdere behandeling krijgen in overleg met de verenigingsraad.

Tot nieuwe bestuursleden werden gekozen: de heren mr. P. H. Rümke, mr. G. Ebbeling, en de heer A. van der Velde.

Al met al kan gezegd worden dat het congres 1965 van Humanitas geheel aan de verwachtingen heeft voldaan. Er is ook wel naar het verleden gekeken maar in het bijzonder naar een aantal zaken, aan de orde gesteld omdat zij direct verband houden met de verdere ontwikkeling van Humanitas en het maatschappelijk werk in Nederland.

T. van Grootheest

H. J. Kraemer: een groot Nederlander

Hij hoorde niet tot de mensen 'die iedereen kent'. Maar toch was hij een man van wereldfaam; een van de zeer grote Nederlanders. Sinds de twintiger jaren heeft hij het (protestantse) christendom getracht weg te voeren uit een enge omheining en te plaatsen midden in een niet-christelijke wereld. Hij beleed een geloof dat volstrekt openstond voor de 'wereld', die hij kende als geen ander. Dat betekent ook dat hij de andere levensovertuigingen trachtte te begrijpen en van binnen uit te verstaan. Anders was immers – zo meende hij terecht – geen werkelijk gesprek mogelijk. Zo was hij een kenner van de Islam, het Boeddhisme en... het humanisme. De betekenis daarvan als wereldbeweging, en los van de gebrekkige vormgeving, heeft hij beter begrepen dan menige humanist.

Groot was zijn teleurstelling, toen bleek, dat zelfs in Nederlandse verhoudingen, een praktisch experiment van samenwerking (nog) niet mogelijk was, hoewel er vele open gesprekken over gevoerd zijn, waarin het aan wil tot samenwerking van humanistische kant niet ontbroken heeft. Maar hij was er de man niet naar om zich door zulke kleinigheden uit het veld te laten slaan. Het ging hem om wereldwijde menselijke verstandhouding, waarin de geestelijke waarden

van het Westen konden functioneren; voor alles het geloof dat in de persoon van Christus gestalte kreeg, maar waaraan het mens-zijn van de humanist niet vreemd was. Had het humanisme maar meer van zulke 'tegenstanders'.

Het ging hem er om uitzicht te verlenen aan een on-zinnig bestaan, mens-zijn mogelijk te maken in een bedreigde wereld. Hij deed dat met grote kennis, inzicht en vertrouwen en kwam zo zelden onbeslagen ten ijs. Daarbij was hij een man van ongelofelijke werkkraft, die hij gelukkig tot op hoge leeftijd behouden heeft; niet zozeer door een onverwoestbare gezondheid als wel door innerlijke spankracht. Daarvan getuigen verschillende belangrijke geschriften, die hij met een verbluffende concentratie neerschreef tussen reeksen van organisatorische besloomingen, wereldreizen, conferenties en persoonlijke gesprekken door. In die persoonlijke gesprekken leerde men hem kennen als een openhartig en bescheiden mens, die voor alles een nieuwe wijze van denken, van voor elkaar open staan, van in de wereld zijn aan de orde wilde stellen. En dat deed hij bij het klimmen der jaren, met een mildheid en onbaatzuchtigheid die te zeldzaam zijn.

J. v. P.

Kritiek op ons huwelijksrecht

Hoewel ook naar mijn oordeel heel wat kritiek te leveren valt op de geldende wetgeving betreffende huwelijk, huwelijksgoederenrecht, echtscheiding enz., moet ik opkomen tegen de door de heer J. van der Linden in M. & W. van 3 april aangevoerde bezwaren onder het hoofd 'Onze huwelijkswet is verouderd'. Deze tegenstelling berust niet op een verschil in beginsel of in persoonlijke waardering, doch komt voort uit een gebrek aan inzicht bij de heer v. d. L. Ten onrechte stelt hij, dat een 'goed' huwelijk (men versta daaronder wat men wil) geen wettelijke regeling zou behoeven. Een huwelijk immers is niet alleen een *feitelijke samenleving* van man en vrouw, maar is tevens een *rechtsverhouding*, dus wortelend in het geldende recht. Zonder rechtsregels, die bepalen dat er huwelijken kunnen zijn, zouden er in het geheel geen huwelijken bestaan, geen 'goede' en geen 'slechte' *). Wie een huwelijk wensen aan te gaan, dienen bovendien tevoren te kunnen weten, welke rechtsgevolgen daaruit voortvloeien. Met 'goed' of 'slecht' heeft dit niets uit te staan. Bij alle wettelijke regeling staat men voor een keuze, die ik gemakshalve maar in haar uitersten aanduidt: of het voorwerp van wetgeving moet worden onderworpen aan *streng* bepalingen, die *dwingend* voorschrijven wat men moet en wat men niet mag doen, dan wel van *regelend* recht, dat de betrokkenen een ruime mate van *vrijheid* geeft om hun verhoudingen naar eigen voorkeur vorm te geven. De geschiedenis van het huwelijksrecht vertoont in het algemeen een ontwikkeling van streng dwingende wetgeving naar een van geregelde vrijheid. Het is duidelijk, dat dwingend recht doorgaans eerder de mogelijkheid schept om 'iets te doen' tegen overtreding van rechtsvoorschriften, terwijl bij regelend recht de gedachte voorzit, dat ieder de consequenties heeft te aanvaarden van zijn in vrijheid gedane keuze. Bij alle kritiek dient men m.i. waardering te hebben voor de ruime spelruimte, die ons huwelijksrecht laat aan de persoonlijke beslissing van op eigen verantwoordelijkheid gestelde mensen; als zij, die klagen over de gevolgen van hun vrije keuze, de huwelijkswetgeving in dit verband 'verouderd' noemen, dan is dat een dwaze inconsequentie. Ik kan mij niet onttrekken aan de indruk, dat de door de heer v. d. L. onder *a* en *b* ontwikkelde bezwaren aan deze inconsequentie mank gaan.

Het bezwaar onder punt *a*, dat de man er niets aan doen kan wanneer de vrouw 'haar' huishouden niet goed beheert, berust op een verkeerd uitgangspunt, daar de echtgenoten tezamen 'hun' huishouden beheren en vrij zijn deze beheerswerkzaamheden in onderling overleg te verdelen of door anderen te laten verrichten. Indien de inzender heeft bedoeld, dat de man niets er aan doen kan als de vrouw niet goed meewerkt in dit beheer, dan is dat onjuist omdat hij zelf de nodige werkzaamheden ter hand kan nemen of zich van vreemde hulp kan voorzien. Inderdaad, rechtsmaatregelen kan hij tegen zijn vrouw niet nemen. Een huwelijk is nu eenmaal niet een arbeidsovereenkomst met een huishoudster en wie zich *in volle vrijheid* een echtgenote kiest, die geen gave voor stofzuigen of koken heeft, dient de gevolgen daarvan te dragen. Wie deze consequenties wenst te voorkomen, moet zich daarvan tijdig bewust zijn en is vrij om bij de keuze van een huwelijkspartner vooral op huishoudelijke gaven te

letten. Ik zou trouwens niet weten, hoe een wet hierin zou kunnen voorzien zonder ingrijpende aantasting van de persoonlijke vrijheid.

De toelichting van de heer v. d. L. begrijp ik niet. Daargelaten, dat het door hem geschetste historische beeld in zijn algemeenheid onjuist is, ontgaat mij de zin van het argument, dat de heerszuchtige mannen, die in het begin van de 19e eeuw de dienst zouden hebben uitgemaakt, een rechtsregeling in het leven riepen, waardoor hun 20e eeuwse nazaten nu tegenover de vrouw aan het kortste eind zouden moeten trekken.

Het onder punt *b* ontwikkelde verwijt, dat de man er niets tegen kan doen, als zijn vrouw hem met een andere man verlaat, wordt door de inzender zelf al weerlegd met de erkenning, dat hij dan een eis tot echtscheiding kan instellen. Dit middel acht hij echter waardeloos op grond van de overweging, dat bij de ontbinding van het huwelijk aan deze ontrouwe vrouw de helft van de huwelijksgemeenschap moet worden uitgekeerd.

Het getuigt van onkunde, dit zo te stellen. De wet laat ieder echtpaar geheel vrij om zelf te beslissen of men in algehele gemeenschap, in beperkte gemeenschap of buiten gemeenschap van goederen zal trouwen. Trouwt men buiten gemeenschap van goederen, dan bestaat er dus ook geen verplichting om een deel van de huwelijksgemeenschap — *die er dan niet is* — af te geven. Is men wel in gemeenschap van goederen gehuwd, dan behoort daardoor de helft — of een ander gedeelte, al naar men overeenkwam — aan de vrouw. Het is dus onjuist het voor te stellen of bij ontbinding van het huwelijk *de man iets uit eigen zak betalen of uitkeren moet* aan de vrouw. De man, die de gemeenschapsgoederen beheert, wordt bij ontbinding van het huwelijk uiteraard ontheven van de taak, het aan de vrouw toekomend deel te beheren, zodat hij dat deel dan aan haar moet teruggeven. Een economisch nadeel kan hierin voor hem dus niet liggen. Trouwens, wanneer een *buiten* gemeenschap gehuwde man het vermogen van zijn vrouw beheert, moet hij haar dat kapitaal evengoed teruggeven.

Het economische nadeel, dat de heer v. d. L. zo huiverig maakt voor een echtscheidingsproces, wordt dus *niet* veroorzaakt door de volmaakt rechtvaardige plicht om een deel van de huwelijksgemeenschap aan de rechthebbende af te geven. Indien er sprake kan zijn van een economisch nadeel, dan *kan* dat veroorzaakt zijn door het besluit om in gemeenschap van goederen te huwen, ten minste als het vermogen, dat de man toen bezat en dat hij later verwierf, groter is dan dat van zijn vrouw. Zij hebben die toestand dan echter in volle vrijheid zo gekozen. Overigens *behoeft* de gemeenschap van goederen geen nadeel voor de man te betekenen, zij kan even goed een nadeel voor de vrouw zijn.

Zonder het dossier te hebben geraadpleegd, kan ik geen oordeel hebben over het door de heer v. d. L. te berde gebrachte proces van de dierenarts. Als een man echter het aan zijn vrouw toekomend deel van de huwelijksgemeenschap in zijn bedrijf investeert, dan zal hij bij ontbinding van het huwelijk wel een pijnlijke financiële operatie moeten verrichten om dat kapitaal weer vrij te maken. Doch dat risico is ook het gevolg van zijn vrije keuze en rechtvaardigt geen klacht over 'verouderde huwelijkswetgeving'. Dezelfde moeilijkheid heeft hij trouwens, als hij buiten gemeenschap gehuwd is en het eigen vermogen van zijn vrouw heeft geïnvesteerd.

Ik neem niet aan, dat de heer v. d. L. zou willen, dat de wet het huwen in gemeenschap zou verbieden. Dat zou mij een ongewenste be-

perking lijken van de vrijheid van de mensen, die *wel* in gemeenschap willen huwen.

Van een verkeerd begrip getuigt de bewering onder punt *c*, dat de man *geen* en de vrouw doorgaans *alle* rechten heeft 'ten opzichte van het bezit der kinderen'. Een 'bezit der kinderen' is in onze wet onbekend; zelfs in het begin van de 19e eeuw was men dat stadium gelukkig al voorbij. Met betrekking tot de kinderen kent de wet trouwens *in het geheel geen rechten* aan de ouders toe. Zonder enig onderscheid tussen de vader en de moeder legt de wet aan de ouders de gemeenschappelijke plicht tot onderhoud en opvoeding van hun kinderen op.

Zuiveren wij de klacht van de heer v. d. L. van de onjuistheden, die het gevolg zijn van zijn verkeerde uitgangspunt, dan moet dus zijn bezwaar aldus worden verstaan: dat na echtscheiding altijd *de vrouw* wordt belast met de *plicht* tot opvoeding en onderhoud van de kinderen en nooit de man. Deze bewering is echter onwaar. De wet draagt de voogdijvoorziening op aan de rechter, die zich hierbij moet laten leiden door *het belang van elk van de kinderen*.

Tegen dit beginsel zal toch redelijkerwijze geen bezwaar kunnen bestaan bij de heer v. d. L.

Indien in alle hem bekende gevallen de moeder werd belast met de voogdij over de kinderen, dan heeft blijkbaar in al die zaken het belang van die kinderen deze voorziening gevorderd. Daaruit mag echter niet worden afgeleid, dat de moeder een 'recht' op die kinderen had noch dat aan de moeder altijd die 'plicht' wordt opgelegd. Terwijl de *feitelijke* taak tot onderhoud en opvoeding van een kind door de voogdijbeschikking aan de ene ouder wordt ontnomen en ten volle op de andere wordt gelegd, wordt de *financiële* plicht om in de kosten daarvan te voorzien over de beide ouders naar draagkracht verdeeld. Ook deze regeling lijkt mij rechtvaardig.

Ik begrijp dan ook niet het bezwaar van de inzender, dat een vader, aan wie de voogdij *niet* is opgedragen en dus rechtens ontheven is van de plicht tot feitelijke opvoeding en onderhoud, het kind nog financieel moet onderhouden. Dat is toch wel het minste wat hij nog kan doen. Zonderling nog is zijn verzet tegen de logische consequentie, dat de vader met die bijdrage moet voortgaan ook als de moeder hertrouwt; het tweede huwelijk van de gewezen echtgenote kan toch geen motief zijn om de vader te ontheffen van zijn financiële plicht jegens zijn eigen kinderen! *) Mijn ervaring is trouwens, dat gescheiden vaders nooit bezwaar maken tegen deze plicht. Overigens, als de scheidende ouders het onderling eens zijn, beslist de rechter overeenkomstig hun voorstel, tenzij het belang van de kinderen zich daarentegen mocht verzetten.

Niet alleen mist de kritiek van de heer v. d. L. dus alle grond, maar bovendien past jegens dit onderdeel zeker niet het verwijt van 'veroudering', want het is het resultaat van zeer ingrijpende wetswijzigingen van vrij recente datum. Voor de algemene denkbeelden van de inzender kan ik echter wel begrip hebben. Maar deze dienen niet naar voren te worden gebracht in de vorm van bedenkingen tegen ons recht, maar in de vorm van kritiek op de wijze, waarop mensen van de gegeven vrijheid gebruik maken. Zij dienen immers te leren inzien, dat zij niet alleen maar op emotionele overwegingen een nestje gaan bouwen als onbezorgde vogels, doch dat zij tevens op zakelijke gronden een rechtsverhouding aangaan als verantwoordelijke mensen. Eenzijdigheid in het ene opzicht is even verkeerd als eenzijdigheid in het andere opzicht.

Mr. F. Doeleman

*) Een andere zaak is, dat verbetering van de financiële toestand van de moeder een grond kan zijn om haar bijdrage te verhogen en die van de vader te verminderen. Die verbetering kan veroorzaakt zijn door allerlei feiten en dus ook door een tweede huwelijk. Doch de verhouding blijft op de wederzijdse draagkracht berusten.

*) Er zou uiteraard wel feitelijke samenleving bestaan, duurzame of wisselende, in monogame of in diverse polygame vormen. Wie mocht vinden, dat deze gelijk zou moeten zijn aan een huwelijk, wenst dus een rechtsregel, welke dit zo bepaalt.

Geestelijke vorming 3

IN de wereld van het kind zijn dingen en mensen de directe objecten van zijn ervaringen. In deze wereld treden de dingen voor het eerst in hun functie op. Een bal dient om mee te gooien, een stoel dient om op te zitten. Het verkennen van die wereld is een nooit eindigend, steeds verrassingen biedend proces.

Wanneer de kamer in bezit genomen is, volgen de keuken, de kelder, de zolder, de straat, de buurt en de stad. Telkens weer wordt een bepaald deel van de wereld als bekend aanvaard en het overige als niet-bekend buitengesloten. Een gesloten deur roept het verlangen naar een nieuw ontdekkingsveld op. Het 'waarom' en het 'wie' biedt de mogelijkheid in eindeloze variaties nieuwe informatie te verkrijgen. Waarom groeien de bloemen, wie laat het regenen, waarom is die mevrouw doodgegaan, wie heeft de mensen gemaakt?

Ten onrechte wordt uit deze vragen de conclusie getrokken, dat het kind een innerlijke gevoeligheid bezit voor de problemen, welke de volwassenen in hun denken hebben opgeworpen. Hoogstens mag men zeggen, dat het jonge kind in die periode gevoelig is voor antwoorden, die een voorbereiding tot een latere bezinning op deze problemen mogelijk moet maken. Hier blijkt opnieuw de gebondenheid van de inhoud van het kinderlijke denken aan zijn culturele milieu.

Indien de overtuiging van de ouders – in het algemeen van de antwoordgevers – een aanduiding uit een godsdienstige sfeer uitsluit, zal het kind in deze sfeer geen basis voor zijn vragen vinden. De gegeven antwoorden, gesteld in de natuurwetenschappelijke sfeer (de wolken regenen) of in de ethische sfeer (je moet lief zijn voor anderen) vormen evenzeer een basis voor een latere positiebepaling, mits echter de uitnodigingen van het kind op de juiste tijd verstaan worden.

Het gedrag van de volwassenen is voor het kind het meest vertrouwd en tevens het minst begrijpelijk. In de vertrouwde sfeer van het gezin, waar moeder steeds bij de hand is, waar vader weggaat en weer thuiskomt, waar de gesprekken van de visite slechts nu en dan in de kinderlijke wereld doordringen, lijkt het leven

onproblematisch. De markerende gebeurtenissen in deze fase: de verjaardagen, het uitgaan in de vakantie, de feestdagen zoals Sinterklaas en Kerstmis, een geboorte in het gezin, het sterven van een familielid, een ziekte, worden beleefd als prettige, angstige of droevige belevingen, al naar het gezin het kind in deze gebeurtenissen wil en kan betrekken.

De meest gevoeligen zullen de inbreuk, die deze gebeurtenissen maken op de vertrouwde vorm van hun omgeving, moeilijk verwerken. Lang voor hun verjaardag liggen zij uren wakker in angstige spanning voor het vrolijke feest. Maar ook het droeve gebeuren van ziekte of verlies zal hen nog een lange tijd laten denken en vragen naar het hoe en het waarom.

Het evenwichtige gezin, waar het kind slechts zover betrokken wordt in de problemen van de volwassene als bij zijn leeftijd en aard past, biedt een betere bescherming voor het kind dan wanneer het volwassen denken geprojecteerd wordt in de wereld van het kind. De eerbied voor het leven en de dood, de vreugde van het feestelijke en de droefenis om hetgeen verloren is gegaan, worden door het kind niet op de beste wijze beleefd door over eerbied, vreugde en verdriet te spreken, maar door in tegenwoordigheid van het kind in bescheiden mate eerbiedig, verheugd of bedroefd te zijn.

Overdreven verklaringszucht, voortkomend uit te weinig kennis, is even onjuist als het mysterieus hanteren van woorden, die buiten de belevingssfeer van het kind liggen. De ontdekking van het eigen ik luidt een periode van geestelijke activiteit in, waarbij de gevoeligheid voor waardebepalingen een nieuwe mogelijkheid biedt tot het begrijpen van de menselijke verhoudingen. Zowel in de ethische als in de levensbeschouwelijke sfeer worden de vroeger aanvaarde normen opnieuw getoetst en wel in de zin van een absolute verwerping of een rigoreuze consequentie. De tegenstellingen tussen de voorgehouden normen van goed en kwaad en het schipperende actuele gedrag, waarin noch het goede noch het kwade volledig tot werkelijkheid wordt, kunnen een breuk tussen het opgroeiende kind en de opvoeders tot stand brengen, waarbij niet te voorspellen is of nu de basis gelegd is voor een cynisch nihilisme of een nieuwe integratie. Wanneer tenslotte de ontmoeting met de geestelijke problemen plaats vindt, blijft de belevingsachtergrond, die in de voorgaande jaren de sfeer van de opvoeding heeft bepaald, veelal als basis dienen voor het kennisnemen en begrijpen van nieuwe inhouden. Niet hetgeen het kind ten goede is voorgehouden zal deze houding bepalen, maar hetgeen ten goede beleefd is. Dat daarbij het vooroordeel ten opzichte van andersdenkenden en andersgelovenden gemakkelijk wortel schiet, is slechts een waarschuwing om juist op dit terrein de verdraagzaamheid te blijven beoefenen.

WIJ beschouwen de mens als een geestelijke ontdekkingsreiziger, die niet onverschillig staat tegenover zijn bestaan. De mens is juist met alle vezelen van zijn ziel betrokken bij dit bestaan. Hij is er in opgenomen en beleeft daarin zijn tekortkomingen, zijn teleurstellingen maar ook zijn overwinningen. Dit betekent dat het menselijk bestaan steeds verbonden is met ge-

voelens. Te midden van de steeds wisselende gevoelens kan het gevoel van verwondering over het bestaan als een duurzaam gevoel aanwezig zijn. Dit gevoel van verwondering, dat ontstaat door de ontdekking van het deelhebben aan het bestaan, bepaalt ook de houding van de opvoeder tegenover het kind. Hij ziet het kind als een medereiziger, die zijn eigen ontdekkingsreis moet volbrengen.

De opvoeder is daardoor niet alleen de persoon, die het kind bescherming en opvoeding geeft. Hij is ook de volwassene, die in het kind de geestverwant ontdekt, in die zin, dat hij in het kind opnieuw de strijd tot zelfontdekking en ontdekking van waarden ziet afspelen. Voor het kind is de opvoeder de mede-drager van de waarden, de persoon die tracht waarheid, gerechtigheid, verdraagzaamheid en naastenliefde in zijn leven te verwerkelijken.

Want hoe zou het kind deze waarden anders leren kennen, wanneer zij niet concreet en levend door de volwassenen in zijn omgeving gestalte gegeven worden. In de wereld van het kind zijn waarheid en leugen nog vermengd in een waas van fantasie, van werkelijkheid en onwerkelijkheid. De opvoeder moet daarom het kind helpen het werkelijke van het gefantaseerde te onderscheiden. De opvoeder kan alleen door zijn houding, door zijn gedrag tegenover anderen en tegenover zijn kinderen, blijk geven van de normen, die hij voor zijn leven heeft gesteld. Het praktische leven laat echter zien, dat dit alleen kan, wanneer de opvoeder het waagt zich in de strijd om deze geestelijke waarden te begeven. De openheid van de opvoeder ten aanzien van de oplossingen van levensproblemen is tevens de voorwaarde voor het begrijpen van moeilijkheden, die de opgroeiende kinderen moeten overwinnen om zelf hun weg in het leven te vinden. Maar deze openheid is tevens de basis waarop het vertrouwen in de opvoeder door het kind mogelijk wordt. Het kind en de volwassene moeten ieder op hun wijze de wereld en zichzelf leren kennen. De opvoeder wil het kind helpen op deze weg tot ontdekking van de wereld en van zichzelf, opdat het kind zich bewust kan worden van de geestelijke waarden, die hij in zijn leven kan verwerkelijken.

De zin van de opvoeding ligt in het wekken van het verlangen in het opgroeiende kind, zichzelf als mens te ontdekken.

Prof. dr. L. van Gelder

Lezingen voor de radio

Zondag 28 november, VARA, 9.45 uur: W. van Dooren: onderwerp nog niet bekend.

Maandag 29 november, AVRO, 16.15–16.25 uur: B. W. Schaper: 'Eenvoudige levenswijsheden'.

Zondag 5 december, VARA, 9.45 uur: G. Stuijveling: 'Uit humanistisch oogpunt'.

TELEVISIE:

Woensdag 1 december, 's avonds. Voor nadere aankondiging zie programmabladen.

Mens en Wereld

verschijnt om de veertien dagen

Hoofredacteur: dr. H. Bonger

Redactieraad: prof. dr. J. C. Brandt Corstius, H. P. Danz, R. de la Rie, mr. dr. H. J. Roethof, P. W. van der Vliet

Redactiesecretaris: J. van Straten, Goethelaan 73, Utrecht, telefoon 030 - 3 15 63

Administratie, abonnementen en advertenties: postbus 114, Utrecht, telefoon 2 46 41; postgiro 30 49 60 t.n.v. Humanistisch Verbond, Utrecht

Advertentietarieven op aanvraag

Abonnementenprijs voor leden van humanistische organisaties f 6,50 per jaar, voor niet-leden f 8,50, buitenland f 10,—, losse nummers f 0,30

IK denk er ZO over

Overpeinzingen bij de verlovings 2

De heer Van Opijnen gaf in deze rubriek een belangwekkende beschouwing over de plaats van ons vorstenhuis in de harten van ons volk naar aanleiding van de verlovings van onze kroonprinses met de heer von Amsberg. Uiteraard wordt in onze kring uiteenlopend gedacht over deze aangelegenheid. Ofschoon ik het op een aantal punten niet met de zienswijze van de heer Van Opijnen eens ben, waardeer ik de zakelijke en objectieve betoogtrant van zijn artikel.

Wat het koningschap bij de gratie Gods betreft: ik ben het wat dit betreft met de heer Van Opijnen eens. In de sfeer van de restauratie is deze fundering van ons koningschap ontstaan. Doch deze fundering miskende het republikeinse verleden van ons land. De stadhouder uit het Huis van Oranje werd gekozen door de staten van de gewesten. Hij was de *ondergeschikte, de dienaar* van de Provinciale Staten, maar bleef ook rechten uitoefenen, die oorspronkelijk toekwamen aan de vorst. Belangrijk was vooral de functie van *kapitein- en admiraal-generaal der Unie*, toegekend aan de Stadhouder van Holland. Als zodanig stond hij in dienst van de Staten-Generaal en trad op als verdediger der Unie naar buiten en als verdediger der Unie naar binnen (tegen provincialistische neigingen, vooral van Holland). Sedert 1747 bekleedde Willem IV het stadhouderschap in alle gewesten en in het landschap Drenthe. De waardigheden van stadhouder en kapitein- en admiraal-generaal der Unie werden *erfelijk* verklaard, nu ook in de *vrouwelijke lijn* (zie: A. Landman: 'Schets der Staatsinrichting van de Republiek der Ver. Nederlanden', Tiel, 1906).

Dat men in 1814 de titel 'stadhouder' verving door de titel 'sovereine vorst' was begrijpelijk. Sedert de grondwet van 1815 was sprake van Willem I als 'koning'. Doch in de artikelen 52, 53, 54 en 55 bleek duidelijk, dat de koning eerder dan *Koning bij de Gratie Gods* koning was bij de *gratie des volks*. Bij zijn inhuldiging bezwoer hij de grondwet in een openbare en verenigde zitting van de Staten-Generaal. Van een kroning was geen sprake. Deze inhuldiging – in de latere grondwetten gehandhaafd – geeft duidelijk aan wat de grondslag is van ons koningschap. Sedert de grondwetswijziging van 1848 en de conflicten in de jaren 1866–1868 was het koningschap wat het nu nog is: *het symbool der eenheid van de staat*. 'Het vervult, geleid door inzicht, ervaring en traditie in velerlei opzicht een stabiliserende functie' (vgl. C. J. Franssen en J. van Zwijndregt: 'Staatsinrichting van Nederland', Groningen, 1964, p. 73).

In het boekje 'Als een Goed Instrument' (Lochum, z.j.) geeft een aantal schrijvers voortreffelijk weer wat Oranje voor Nederland betekent. In de epiloog lezen wij: 'Door zijn gezag, zijn prestige als mens, de waarachtigheid van zijn optreden, zijn symbolisering van het wezen der natie, kan hij uitdragen, behouden en voorstaan hetgeen het meest wezenlijke is van onze nationaliteit: ons 'geestesmerk' (p. 134). Terecht merkt de heer Van Opijnen op, dat 'de gratie Gods' wankelt. Doch wij zagen, dat deze fundering voor ons koningschap niet essentieel is en als een verouderd ornament beschouwd dient te worden.

Volgens de heer Van Opijnen heeft het Nederlandse volk ongelijk, wanneer het deze keus (nl. de keuze van Claus von Amsberg tot prins-gemaal) aanvaardt. De toekomst zal leren, of de minderheid, namens welke de heer Van Opijnen spreekt, tegenover de meerderheid onverhoopt gelijk zal krijgen. Persoonlijk stel ik groot vertrouwen zowel in prinses Beatrix als in de man harer keuze. Ik verwacht, dat Beatrix te zijner tijd haar functie als Koningin der Nederlanden niet minder voortreffelijk zal vervullen dan haar grootmoeder en moeder. Ons volk, door zoveel tegenstellingen verdeeld, mag zich gelukkig prijzen, in het huis van Oranje een levend symbool van zijn eenheid en geestesmerk te bezitten.

Naar mijn mening wettigen de laatste jaren allermindst de kwalificatie: 'het fossiele instituut van het erfelijk koningschap'.

P. D. van Roijen

Overpeinzingen bij de verlovings 3

In verband met het artikel van de heer Opijnen in Mens en Wereld van 30 oktober zou ik graag het volgende opmerken:

1. Dat ik het betreurt dat huwelijksmoeilijkheden in het koninklijk gezin, enige jaren geleden gepasseerd, te zien slepen bij hetgeen zich nu voordoet betreffende de huwelijksgoedkeuringswet. Het koningschap in Nederland wordt uitgeoefend door één persoon en dat is koningin Juliana. Wat minder bekend is bij mannen, is het feit, dat alle vrouwen bijna – er ontkomen er vast niet veel aan – minstens éénmaal in haar leven het slachtoffer worden van de jalouzie van een andere vrouw. Waarom zou een koningin daaraan ontkomen? Het resolute optreden van onze toenmalige regering heeft onze koningin behoed tegen verdere ongewenste activiteiten tegen haar. Met koningschap had het niets te maken. Bij die gelegenheid is onomstotelijk komen vast te staan hoe groot het vertrouwen in koningin Juliana is en hoezeer zij de genegenheid van ons volk heeft.

2. Dat koninklijke families de stoot gegeven hebben tot onthuisering van hun mystieke majesteit

door hun kinderen naar gewone scholen te sturen en op gewone fietsen (bestaan er specifiek koninklijke rijwielen?) te laten rondrijden. Dit heeft onze koningin ook laten doen. De koningin, die niet wil tronen boven het volk en als prinses gewoon meedeelt in studentenoptochten, met pretjes erbij was, en juist zo gewoon deed omdat ze hoog had kunnen doen.

Ach mystiek! Wie stelde zich de koningin nog voor, rondlopend in fluweel of zijde met een eeuwig kroontje op haar hoofd? Hoelang was er al niet geageerd tegen het vertellen van sprookjes aan kinderen? Het volk heeft gekozen voor de niet-mystieke koningskinderen, meer is er toch niet nodig? Tijdens onze rondwandeling op aarde blijft er nog genoeg mystiek over. Als we het maar willen zien.

C. de Witt-Verhoog

Overpeinzingen bij de verlovings 4

De heer Van Opijnen constateert onrust en doet bij zijn overpeinzingen in M. & W. d.d. 30 okt. '65 daaraan mee, doordat hij behalve humanist ook nog republikein blijkt te zijn. Ik doe er niet aan mee, omdat ik wel humanist maar geen republikein ben. Ik heb dan ook ernstig bezwaar tegen de houding in ons Verbond van republikeinen als de heer v. Opijnen, die bij het najagen hunner doelstellingen de huwelijksplannen van Beatrix en Claus aangrijpen.

(Zie verder pag. 7)

AVONTUREN MET KINDEREN

"k Weet niet wat ik moet doen, ik verveel me zo!"

'Maar kind, ga dan spelen!'

'Ja, maar wat?'

Simpel gezegd kan men stellen dat in deze drie-regelige conversatie de kern van een heel probleem is samengevat: onze kinderen weten niet meer wat spelen is.

De veel gehoorde klacht van onderwijzers is: 'prettig spelen is er niet meer bij, er wordt gerost, gevochten of ruw achter een bal aangejaagd; springtouwen, tollen, knikkers en ballen, laat staan hoepels zien wij niet meer op de speelplaatsen'. Waar dan nog aan toegevoegd wordt: 'de kinderen zijn ruw, vrijgevochten en dikwijls erg ongehoorzaam.'

Ouders, vooral wanhopige moeders op regenachtige woensdagmiddagen en tijdens vakanties, roepen uit: 'thuis verhangen de kinderen zich, ze kunnen niet meer ergens lang en actief mee bezig zijn.' Ik voel dan altijd sterk de neiging in me opkomen hierop sarcastisch te antwoorden: 'ja, gek hè?'

Sinds de mensen zijn gaan 'trekken van Drees' worden wij Nederlanders ingesponnen in een net van sociale voorzieningen, nog geaccenteerd door de periode van welvaart die ons land met enkele andere Westeuropese landen doormaakt. Op alle terreinen valt op te merken dat het in snel tempo voldoen aan wensen weinig tevredenheid schijnt te scheppen, maar wel veel verveelde rusteloosheid met zich meebrengt, en het behoeftepatroon breidt zich eer uit dan dat het vermindert. In alle cabarets van Nederland spot men met het spook van de welvaart en ik wil me verre houden van meezingen in dit koor. Tenslotte gaat het hier om avonturen met kinderen... Maar wat voor invloed ondergaan kinderen dan van dit alles? Natuurlijk delen zij ruim mee in de welvaart. U zult eens zien welke recordcijfers straks in de kasboeken van Sinterklaas en de Kerstman genoteerd worden!

Lang naar iets uitzien behoeven de kinderen tegenwoordig niet meer. Als het gaat vriezen

dan komen de dure schaatsen er; willen ze in de derde klas lagere school een vulpen, dan komt die er wel en veel kinderen hebben thans op hun tiende jaar al een duur horloge. Een fiets is doodgewoon, een bromfiets op je zestiende een wens die allermindst onredelijk geacht wordt. Vult u zelf maar aan.

Maar wat niet met 'moeite' verkregen wordt, heeft voor volwassenen en zeker voor kinderen op de lange duur weinig waarde.

Kortom, zelfs al is het kind omringd met veel en duur speelgoed, dan behoeft dit het kind nog helemaal niet tot 'spelen' te inspireren. Veel van dat moderne dure speelgoed is bovendien bijzonder geestdodend. Ik denk b.v. aan de bespottelijk dure Barbie-poppen, uitgegroeid tot een hele serie commercieel uitgekende miniatuur sexbommen. Er mee spelen is uitgesloten, het popje kan aan- en uitgekleeft worden, maar elk stel kleertjes kost op zijn minst een gulden of tien! De kleertjes zijn zo klein en zo geraffineerd gemaakt, dat ze allermindst uitdagend tot zelf kleertjes maken voor de pop, wat wel kan met het gewone handzame soort. De jongens in het plantsoen voor de deur waren tijdens de herfstvakantie in vurige gevechten gewikkeld in complete cowboypakken en voorzien van plastic schilden, zwaarden en dolken. Ze spelen op een akelig realistisch aandoende wijze, zò van het blauwe scherm afgekeken. Maar goed, ze waren flink aan het hollen en ze mochten tenminste op het gras... En dat brengt me op een punt... Maar zal ik daar volgend keer verder op door gaan?

D. R.-E.

Naschrift

Een lezeres heeft mij – terecht – verweten, dat ik in een vorig stukje 'De kleine Vuurtoren' heb aanbevolen als gids tijdens de Kinderboekenweek. Het stukje werd lang vóór de Kinderboekenweek begon al geschreven en tijdens de manifestatie bleek mij dat deze gids helaas niet meer verschijnt. Als leidraad kan men thans gebruiken 'Boek en Jeugd', een gezamenlijke uitgave van de maatschappijen Leopold en Ploegsma, onder verantwoordelijkheid van het bureau Boek en Jeugd.

Erfenis der Perzen

Onder de titel 'De erfenis der Perzen' zag in Nederlandse vertaling een boek van R. N. Frye het licht, dat een overzicht geeft van twaalf eeuwen Iraanse geschiedenis. Een geschiedenis waaraan namen als Zarathustra, (de grote godsdienstherformer), Alexander de Grote, Hafiz en Omar Khayyam zijn verbonden. Het optreden van Zarathustra (Zoroaster) moet in de antieke wereld als een opmerkelijk verschijnsel zijn beschouwd. Ook de Grieken schreven over hem. Frye zegt: 'Wat op de voorgrond treedt in de leer van de profeet is het dualisme van goed en kwaad en het grote belang van de mens als besliser tussen die beide. Of hij zijn dualisme te berde bracht als protest tegen een bestaand monotheïsme, is onzeker, maar in het algemeen zal men toegeven, dat hij eerst en vooral een profeet was met hoge ethische idealen en overredende ideeën.' (pag. 35). Zoals bekend is de leer van Zarathustra verdrongen

door de islam. De culturele invloed van Iran op de ontwikkeling van de islamcultuur is evenwel niet gering geweest. Zo heeft b.v. in de Turkse literatuur het Perzische voorbeeld en ook de Perzische taal zich sterk doen gelden. En wie denkt niet aan de uitzonderlijke miniatuurkunst? Maar ook op het christendom en de antieke Grieks-Romeinse beschaving is de Perzische cultuur van invloed geweest. Over de politieke, culturele en economische geschiedenis van Perzië onder de verschillende dynastieën vindt men een schat van gegevens in dit boek. Het is allerm minst populair geschreven. Naar ik meen het eerste boek in het Nederlands dat een zo veelzijdig beeld van Perzië's geschiedenis geeft. Een uitvoerige bibliografie is opgenomen. Vreemd, dat in een dergelijk boek - dat men nog wel eens als naslagwerk wil gebruiken - een register ontbreekt. Het boek is een pocket van J. M. Meulenhoff.

P. Kr.

(Vervolg van pag. 6)

Het bewust uitbuiten van verklaarbaar, door oorlogsleed ontstaan ressentiment ten detrimente van de koninklijke familie is onrechtvaardig en inhumaan, tevens een inbreuk op ons staatsrecht. Dit staat op één lijn met het activeren van anti-semitisme of ander racisme voor politieke doeleinden. Alleen omdat Claus Duitser is deugt hij niet als prins-gemaal, wat natuurlijk nonsens is; er zijn preceden-ten bij de vleet. Zij, die hierbij te goeder trouw menen te zijn, zie ik meer als slachtoffer van een soort 'schoonmoeder-complex'. 'Dat deze gebeurtenis het einde van het fossiele (n.b.) instituut van het erfelijk koningschap naderbij heeft gebracht' wordt niet door het diepgang missend geschrif van heer v. O. een bewezen stel-ling; zij is m.i. onwaar. Wanneer men de staats-vormen der Europese koninkrijken vergelijkt met de in Europa aanwezige republieken, dan lopen e.g. in moderniteit niet ten achter, het tegendeel is waar. Amerika (ik ken het land niet van nabij) lijkt mij een mooi en modern land met een in menig opzicht bewonderenswaardige staatsvorm, maar vanuit de verte verkies ik de koninginndag met 'een hoedje en een vlagje en een toeter' boven de weinig verheffende propaganda ter gelegenheid van periodieke presidentsverkiezingen aldaar. Niet Beatrix, maar de heer v. O. en zijn trawanten komen met het bijltje aandragen, hetzelfde, dat hun wellicht op 'bijltjesdag' te pas zou zijn gekomen, als die was doorgestaan. Ontluistering van voor velen waardevolle, niemand kwetsende 'symboliek' vind ik mensonwaardig en het verwerpen van de grondwettelijke formule 'Bij de Gratie Gods' geeft in dit verband blijk van onverdraagzaamheid. De lezers van M. & W. moeten voor zich zelf maar uitmaken of dergelijke uitlatingen in ons Verbond thuis horen.

A. de Jongh

Antwoord van Van Opijnen

1. Het eerste deel van het betoog van de heer Van Royen is een belangrijke historische aanvulling bij het sociologisch getinte betoog dat ik zelf heb ge-geven. Zijn laatste citaat geeft duidelijk aan, wat voor onwezenlijke eisen het koningschap aan een mens stelt: iets te moeten symboliseren wat hij mis-schien helemaal niet is. 2. Mevrouw De Witt betreurt het dat de vroegere huwelijksmoeilijkheden in het koninklijk gezin 'er weer bij gesleept zijn'. Al het water van de zee wast niet af, dat velen in het land op de bedoelde gebeurtenissen gevoelsmatig hebben gereageerd met een 'wie had dat nu van de Koningin gedacht', en daarom hoorden deze feiten bij het 'bewijsmate-riaal' van mijn betoog. 3. Als antwoord aan de heer De Jongh moet worden gesteld, dat het geenszins de bedoeling was, de huwelijksplannen van prinses Beatrix (waarom heeft de heer d. J. die toevoeging 'prinses' eigenlijk zo konsekwent weggelaten?) aan te grijpen om re-publikeinse doelstellingen na te jagen. Die doel-stellingen hoeven niet te worden nagejaagd, aldus de strekking van m'n betoog, want als gevolg van allerlei incidenten dringt zich voortdurend de vraag naar de houdbaarheid van het koningschap op. De heftige, 'alle diepgang missende' beschuldiging, waarmee de heer d. J. begint, zou ik gaarne onbe-antwoord laten.

4. De essentie van de gedachten van velen ligt waarschijnlijk besloten in de slottrade van de heer d. J.: 'de voor velen waardevolle symboliek van het koningschap kwetst niemand, ontluistering van deze symboliek is mensonwaardig en hoort in het Verbond niet thuis.' Men herleze nog eens het reeds genoemde citaat van de heer Van Royen, en vrage zich dan in ge-moede af, of deze symboliek nog wel in overeen-stemming is met onze hedendaagse opvattingen om-trent het mens-zijn. Aan de heer Nederhorst is, n.a.v. zijn befaamde brief, gezegd dat hij prinses Beatrix niet had mogen aanvallen, omdat de mi-nisters voor haar daden verantwoordelijk zijn en zij zich zelf niet kan verdedigen. Grondwettelijk juist - maar is dit niet kwetsend voor het mens-zijn van de prinses, en alle andere leden van alle koninklijke families? Zij zijn niemand, zij zijn slechts symbool. Ontluistering van deze symboliek kan worden be-pleit op grond van de menselijke waardigheid, en dat is dan waarschijnlijk tevens de voornaamste re-den, waarom 'dergelijke uitlatingen' wel in het Verbond thuis horen.

Van Opijnen

(Discussie gesloten. Red.)

Een gesprek tussen Oost en West

In een artikel onder bovengenoemd hoofd in M. en W. dd. 2-10-65 wordt een geschrift besproken van A. J. Koeiemans, vroeger communist, thans doops-gezind Christen. Er wordt gezegd in dit opstel 'Men zou aan de geschiktheid van een afvallige om voor een gesprek (bedoeld is tussen een Christen en een communist?) te pleiten, kunnen twijfelen.' Geschikt-heid? Och, daarover kan men van mening ver-schillen. Een andere kwestie is echter, dat iemand die eerst radicaal links (als men het communisme zo noemen wil) gestaan heeft gedurende 35 jaar en dus het Christendom verworpen heeft en van zijn toenmalige opvattingen luidruchtig den volke kond heeft gedaan en thans belijdend Christen is, m.i. het recht verspeeld heeft om anderen opnieuw voor te lichten. Deze man is (gedurende 35 jaar) er totaal naast geweest en thans in het goede spoor of thans op de verkeerde weg en vroeger op de juiste. Dat zal hij voor zichzelf moeten erkennen. De ene periode van zijn leven is dus in flagrante tegen-spraak met de andere. Is het nu eigenlijk niet on-behoorlijk en nogal brutaal dat zo iemand (een draaitol met een defect oordeel gedurende de helft van zijn leven) zijn mond nog niet kan houden? Renegaten en convertieten hebben een hinderlijke neiging tot 'getuigen' voor de tweede keer en averechts. Ik erken ieders recht om van mening te veranderen, zelfs radicaal, dat moet hij zelf weten, maar hij moet uit ervaring geleerd hebben dat zijn onderscheidingsvermogen slecht is en dus zijn mond houden, althans in het openbaar; 35 jaar er naast geweest zijn, moest iemand terughouding le-ren. Saulussen, die Paulussen zijn geworden, moe-ten zich niet meer op de voorgrond stellen. Ik voor mij hecht aan het oordeel van een convertiet (als de bekering na de jaren des onderscheids plaats vond) geen waarde, althans bij een radicale om-zwaai. Evolueren kan onze mening zeker, maar dat is een ander geval.

T. J. E.

Ik was een beetje beduusd, toen ik het bovenstaan-de gelezen had. Heeft de schrijver kennis genomen

leven sverz ekeri ng op index benad ering basis

Aurora
Zend mij vrijblijvend alle inlichtingen over uw Index-Benaderingspolis.
NAAM:
ADRES:
.....
WOONPL:
(In open envelop, gefrankeerd met 7 cts postzegel, zenden aan:
N.V. Levensverzekering Maatschappij
AURORA, Stadhouderskade 1a, A'dam).

van het gewraakte boek anders dan via het arti-keltje, dat ik naar aanleiding ervan schreef? Dat kan niet. Immers, wie het zonder vooropgezette mening leest met de aandacht, die het verdient, weet: dat er hier geen sprake is van getuigen; in het gefingeerde gesprek komen de zwakke en de goede kanten van christendom en communisme gelijkelijk naar voren; misverstanden, aan beide zijden te vinden, worden uit de weg geruimd, noch de com-munist, noch de christen komt te kort; wie een derde weg gaat kan, dacht ik, hierover oordelen. Hij weet ook, dat er van een radicale tegenstelling, zoals de schrijver die ziet, in het boek geen spoor te vinden is, hoewel verschillen niet worden ver-doezeld. Intussen ben ik blij, dat boven dit stukje de titel van het mijne herhaald is. Zo worden de lezers nog eens herinnerd aan datgene, waarom het mij te doen was. Uiteraard zwijg ik over de aanval op de persoon van Koeiemans.

D. H. Prins

De A.N.D.O. (Algemene Nederlandse Drankbestrijders Organisatie), gevestigd te Utrecht, roept sollicitanten op voor de functie van

Algemeen Secretaris

Gezocht wordt een representatief persoon met ruime algemene ontwikkeling, die zowel organiserend en stimulerend als propagandistisch kan optreden. In verband met de internationale relaties der vereniging is kennis der moderne talen (tenminste Engels en Duits) vereist.

De functionaris moet geheelonthouder zijn.

Geboden wordt een zelfstandige werkkring met ruime mogelijkheden voor het ontplooiën van eigen initiatieven.

Het salaris wordt in nader overleg geregeld, doch zal (afhankelijk van capaciteiten, leeftijd, e.d.) van ca. f 10.000,- tot f 18.000,- kunnen bedragen.

Gegadigden gelieven zich vóór 1 januari 1966 onder bijvoeging van pasfoto en levensbeschrijving met o.a. vermelding van huidige functie te richten tot de waarnemend Algemeen Secretaris,

Drs. W. F. Nagel, Snelliuslaan 13 te Hilversum.

Zij moeten bereid zijn, zich aan een psychologisch onderzoek te onderwerpen.

Bezoek alleen na ontvangen uitnodiging daartoe.

REKENSCHAP

DRIEMAANDELIJKS TIJDSCHRIFT

voor wetenschap en cultuur,

wil een blad zijn voor de verdieping van de humanistische overtuiging

In het komende nummer o.a.

J. C. Brandt Corstius: Gedrang rondom de wieg

P. Krug: China en de Westerse wereld

Abonnementsprijs:

f 9,50 per jaar (voor donateurs en de contribuanten van Socrates en voor studenten f 8.— per jaar).

Het abonnement kan ieder kwartaal ingaan.

HUMANISTISCHE STICHTING

SOCRATES

Postbus 114, Utrecht

Giro 58 22 93

Leger des Heils, Reclasseringsgemeenschap 'Groot Batelaar', centrum voor de behandeling van neurotische delinquenten te Lunteren, vraagt:

2 groepsleiders (min. leeftijd 25 jaar)

of

2 groepsleidsters (min. leeftijd 30 jaar)

bereid en door vooropleiding in staat de urgentieopleiding aan een Sociale Akademie te volgen.

Brieven aan de geneesheer-directeur, Postweg 91, Lunteren.

Het compromis

Samengesteld door:

Mr. R. van den Bergh, Prof. A. Bomhoff M.S.C., Prof. Dr. J. de Graaf, Dr. G. P. Hoefnagels, Mevr. C. J. Ooms-Vinckers, Drs. J. G. van der Ploeg, Dr. S. J. Ridderbos, Mr. H. B. J. Waslander.

(Uitgave N.G.C. nr. 30).

Verkrijgbaar bij het Centraal Bureau, bij voorkeur door overschrijving van f 1,50 op postrekening nr. 304960 t.n.v. Humanistisch Verbond, Utrecht, met op het strookje de vermelding: N.G.C. nr. 30.

MENS EN KOSMOS

Gewijd aan de studie van godsdienst, wijsbegeerte en wetenschap met hun grensgebieden, onder redactie van J. M. Hondius, Dr. H. Groot, Mr. N. Kluwer, P. Krug en Dr. D. H. Prins.

Abonnementsprijs f 15,— per jaar (6 nummers). Losse nummers f 2,50.

Vraagt toezending gratis proefnummer en catalogus van uitgaven op geestelijk gebied bij de uitgever **N. KLUWER-DEVENTER**.

Ook verkrijgbaar bij de boekhandel.

Humanistische Correspondentiering voor huwelijkscontacten opgericht door het Humanistisch Verbond, verleent bemiddeling bij het leggen van contacten tussen personen, die een huwelijkspartner zoeken.

Inlichtingen postbus 210, Utrecht, gaarne 30 cent aan postzegels insluiten.

ANNONCES

Huwelijk. Welke heer wenst kennismaking met 38-j. vrouw, middelb. opleiding, evenwichtig karakter, houd o.a. van kl. muziek, toneel en huiselijkheid.

Brieven onder nr. MW 213 aan het bureau van dit blad.

Leraar zoekt beslist **rustige, onge-meubileerde kamer(s)**, douche, keuken of kookgelegenheid in Den Haag Statenkwartier, Van Stolkpark of in Scheveningen. Tel. 070-547371.

Brieven onder nr. MW 217 aan het bureau van dit blad.

Onafhankelijke vrouw, weduwe sedert 1½ jaar, in bezit van eigen huis en A.O.W. **zoekt vriendschap.**

Brieven onder nr. MW 214 aan het bureau van dit blad.

Ambtenaar met pensioen, gezond en vitaal **zoekt kamer** met pension bij dame alleen of rustig gezin, bij voorkeur het Gooi.

Brieven onder nr. MW 215 aan het bureau van dit blad.

Besch. dame, 65 jaar, in bezit van mooie woning in N.-Holland, **zoekt heer** van gelijke leeftijd om mee samen te wonen.

Brieven onder nr. MW 216 aan het bureau van dit blad.